

het licht van de straatlantaarns vlogen de kevers wild in het rond. De onfortuinlijke slapers raakten niet in bed alvorens al de meikevers waren gevangen en door het raam werden gezwierd.

Eind mei verdwenen de meikevers en zochten de kinderen andere spelletjes op. Meisjes speelden met de koord, jongens met de *marebols* (knikkers) en de *boketten* (dikke knikkers). Ook 'putje steken' werd graag gespeeld. Dat was met de hand een kuiltje uithollen en er met een handvol knikkers om beurt naar gooien. Wie tot het laatst zijn knikker(s) in het putje kon houden, had gewonnen.

De wetenschappelijke naam van de meikever is *melolontha melolontha*; hij behoort tot de familie van de *scarabaeidae*. Het insect is ongeveer 3 cm lang. De schildvleugels en de poten zijn chocoladebruin, de rest zwart op een witte getande rand op de zijkanten van het lijf na. Meikevers eten eikenblaren, beuk en esdoorn. Ook in fruitbomen vinden ze hun gading.

Op 20 cm diepte legt het vrouwtje 60 tot 80 eitjes in hoopjes van 10 tot 30. Tweederden daarvan sterft onmiddellijk af. Na vier weken komen de larven (engerlingen) uit. De larven vreten aan wortels en op vier jaar tijd worden ze tot 6 cm lang, ze verpoppen in augustus. Na vier tot acht weken verschijnen de volwassen kevers, ze overwinteren onder de grond. Het is pas in de meimaand van hun vijfde levensjaar dat ze uitvliegen bij een temperatuur van ± 20 graden. De mannetjes dragen zeven voelborsteltjes, de vrouwtjes hebben er zes en hebben een korter lijf dan de mannetjes.

Vandaag kom je nog zelden meikevers tegen. Kinderen plaagden ze wel, maar hebben ze niet uitgeroeid. Er liggen tal van factoren aan de basis van hun verdwijnen. Op de eerste plaats het overmatig gebruik van pesticiden en insecticiden in de land- en tuinbouw en het verdwijnen van hagen en heggen. Ook de verstedelijking, meer bepaald de vele verkavelingen, heeft de meikever zijn natuurlijke biotoop ontnomen.

Geraadpleegde werken:

- ANWB-Natuurgids.
- Grand Guide de la Nature, Michael Lokmann.

ONTSTAAN EN VERDWIJNEN VAN DE BEDEVAART NAAR O.-L.-VROUW-KAPELLE, BIJ HET KARTUIZERKLOOSTER TE HERNE

Jan BOELAERT
Jozef BOELAERT

De O.-L.-Vrouw-Kapelle te Herne was aanvankelijk een "eigenkerk" (1148); later werd ze parochiekerk en kerk van het kartuizerklooster (1314-1783). Gedurende meer dan twee eeuwen was zij ook een bedevaartplaats met relatief grote uitstraling (1228-1436).

Bij het ontstaan van de meeste bedevaartplaatsen hoort een legende. Voor de O.-L.-Vrouw-Kapelle is er geen bekend. De kroniekschrijver A. Beeltsens (1460) maakt geen melding van één of andere bovennatuurlijke tussenkomst en zegt niet te weten hoe de bedevaartplaats ontstaan is. Hij deelt integendeel zakelijk mede dat de aartsbisshop van Mytilene in 1228 de kapel tot kerk gewijd heeft. Vermoedelijk stond er in de oorspronkelijke kapel reeds een miraculeus beeld van O.-L.-Vrouw en werd de volksdevotie aangewakkerd door de relikwieën die bij de wijding in de kerk werden ondergebracht.

De datum 1228 levert een mogelijke aanwijzing over die relikwieën, omdat hij in verband kan gebracht worden met de gebeurtenissen rond de Vierde Kruistocht. Die kruistocht ontspoorde volledig en in plaats van op te trekken naar Jeruzalem veroverden de westerse kruisvaarders in 1205 het Oost-Romeinse keizerrijk (met als hoofdstad Byzantium of Constantinopel, nu Istanboel). Ze stichtten er het Latijnse Keizerrijk, dat stand hield van 1205 tot 1261. Die westerse veroveraars waren hoofdzakelijk leden van de hoge adel en ridders uit Vlaanderen, Henegouwen en Frankrijk, alsook kooplui uit Venetië. Om de betekenis van het jaartal 1228 in de context van het Latijnse Keizerrijk te situeren, stippen we volgende feiten aan:

1° : Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen en Henegouwen, was de eerste keizer van het Latijnse keizerrijk en Boudewijn II van Constantinopel was de laatste.

2° : De paus van Rome, Innocentius III, heeft in het Latijnse Keizerrijk onmiddellijk de orthodoxe (Oost-Romeinse) geestelijkheid

vervangen door westerse priesters (wij zouden zeggen katholieke). Aldus werd een westerse cisterciënzermonnik, Jan van Hoei, tot aartsbisschop aangesteld van het bisdom Mytilene op het eiland Lesbos. Lesbos behoorde tot de gebieden die na de verovering van Constantinopel aan Boudewijn IX toebedeeld waren, maar het werd reeds omstreeks 1224 heroverd door de Byzantijnen. Joannes van Hoei moet uiterlijk rond die tijd naar het Westen teruggekeerd zijn, waar hij met de titel “aartsbisschop Joannes van Mytilene” nog een vijftiental jaren fungeerde als hulpbisschop.

3°: Tenslotte vermelden de geschiedenisboeken dat gedurende het Latijnse Keizerrijk vele echte en valse relikwieën naar het Westen overgebracht werden, waar zij het ontstaan gegeven hebben aan nieuwe bedevaartsoorden.

Enkele voorbeelden:

Brugge bewaart het Heilig Bloed, dat onder het keizerlijk bewind van Boudewijn IX (1204-1205) overgebracht werd.

Amiens bewaart een fragment van de schedel van Joannes de Doper, dat in 1206 door een kanunnik van de kruistocht meegebracht werd.

Eine (Oudenaarde) bewaart het reliekschrijn van het Heilig Kruis. Deze relikwie werd door Guarinus van Douai, bisschop van Thessaloniki, geschonken aan de graaf van Landas, heer van Eine, als dank voor bewezen diensten tijdens de Vierde Kruistocht.

Boudewijn II, de laatste keizer van Constantinopel, verkocht in 1239 de doornenkroon van Christus aan de Franse koning Lodewijk IX (Saint Louis). Als schrijn voor die kostbare relikwie, liet de koning in Parijs de Sainte Chapelle bouwen (1242-1248).

Ten tijde van de kerkwijding in 1228 was Sohier I (Siger, Zeger) heer van Edingen. Vermoedelijk heeft er tussen de aartsbisschop van Mytilene en Sohier van Edingen een overdracht van relikwieën plaatsgegrepen. Het bezit van een relikwie was in die tijd immers een *conditio sine qua non* om een kerkwijding te laten verrichten. Hoe kon Sohier de aartsbisschop overreden hem een relikwie voor zijn kapel te bezorgen? Het antwoord ligt waarschijnlijk in de familiale relaties van Sohier. Hij was in 1219 op veertienjarige leeftijd gehuwd met Ida van Zottegem. Zij was de dochter van Walter van Zottegem († 1212), die de dapperste militaire bevelhebber geweest was van

Boudewijn IX bij de inname van Constantinopel. Dit wapenfeit zal Sohier wel geholpen hebben in zijn contacten met het keizerlijk hof en met de kerkelijke hiërarchie. Sohier telde overigens nog drie andere kruisvaarders in zijn stamboom: een overgrootvader en twee grootooms uit het geslacht “de Trazegnies”.

Welke relikwie in 1228 overgebracht werd naar O.-L.-Vrouw-Kapelle is niet duidelijk maar waarschijnlijk ging het om een belangrijke en werkzame relikwie in verband met O.-L.-Vrouw, gezien het succes van het bedevaartsoord. Mogelijk staat ze vermeld op een lijst uit de zestiende eeuw (1), die opsomt welke relikwieën in de kloosterkerk bewaard werden:

de loco ubi beata maria obiit (van de plaats waar de heilige Maria overleed),

de terra ex sepulcro beatae mariae virginis (van de aarde uit het graf van de heilige Maagd Maria).

Beeltsens schrijft verder nog over het bedevaartsoord:

“Hoe op deze plaats de gewoonte ontstaan is de Heilige Maagd te vereren is ons onbekend..... Er gebeuren hier veel mirakels, waarvan ik er enkele zal beschrijven. Wel moet men weten dat hier een massa volk toestroomde, dat er bedevaarten georganiseerd werden en dat er grote sommen geld verzameld werden dankzij de offergaven. Men denkt dat hiermee de kerk afgewerkt werd en de schulden ingelost.”

Als het dan toch op financieel gebied zo goed ging, waarom is de bedevaart naar O.-L.-Vrouw-Kapelle dan in de vergetelheid geraakt, terwijl elders rond bedevaartplaatsen bloeiende dorpen en steden gegroeid zijn?

Het middeleeuwse stadje Halle bijvoorbeeld, dankte een groot deel van zijn welvaart aan het Mariabeeld dat in 1267 aan de Sint-Martinuskerk was geschonken door Aleidis, gravin van Henegouwen en kleindochter van Elisabeth van Hongarije. Van einde en verre kwamen pelgrims op bedevaart om de Maagd Maria met gebeden en processies te vereren, pausen en bisschoppen schonken aflaten en reeds in 1286 bezat de kerk een rijkelijk begiftigde Lievevrouwekapel. De groei van

(1) Koninklijke Bibliotheek Brussel, manuscript 21536-40, folio 221v° : “ *Istae reliquiae requiescunt in ecclesia nostra....*”.

De datering van deze lijst vindt men in J. VAN DEN GHEYN, *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque royale de Bruxelles*, Brussel, 1901, dl. I, p. 306.

Halle is in dit opzicht goed te vergelijken met wat Beeltsens over de bloeiperiode van de bedevaartplaats te Herne vertelt.

In Herne echter heeft het kartuizerklooster, vanaf zijn stichting in 1314, een doorslaggevende negatieve rol gespeeld in de ontwikkeling van het bedevaartsoord. Guido I, vijfde prior van de Grande Chartreuse verwoordt immers het kartuizerideaal als volgt:

“Laat ieder het zijne ervan denken, ik voor mij houd vooral hem voor gelukkig, die het niet ambieert in een paleis met overdreven eerbetoen overstelpt te worden, maar die ervoor kiest nederig te wonen in de woestijn, ernaar verlangt weetgierig wijsheid te zoeken in de rust, ernaar streeft eenzaam te zitten in de stilte”.

Het was dan ook te verwachten dat de kartuizermonniken niet gesteld waren op de drukte in en rond de bedevaartkerk, en dat de prior en de procurator met tegenzin voldeden aan hun verplichting om mee op te stappen in de jaarlijkse processie.

Op 25 juli 1436, de eerste zondag na het feest van de heilige Jacobus en Christoforus, de dag van de jaarlijkse processie, werd er dicht bij de kerk iemand doodgeslagen. De toenmalige zeer strenge prior, Dom. Gerardus Naghel uit Delft, vraagt hierop aan Lodewijk, heer van Edingen, om de processie af te schaffen. Lodewijk gaat in op het verzoek en dit tot groot ongenoegen van velen, vooral van de jeugd, zoals Beeltsens schrijft.

Door dit verbod was het definitief gedaan met de jaarlijkse processie en de vereerders van de Maagd Maria moesten noodgedwongen hun devotie richten op gastvrijer bedevaartsoorden.

LOSSE AANTEKENING

In het nieuw voor nieuwjaar

Op 1 januari 1690 kreeg jachtopzichter Michel Mastin 5 pattakons voor een kazak met het wapenschild van de hertog van Arenberg.

(ARA, Arenbergfonds, C8 cas 8072, los stuk)

Bernard ROOBAERT

VOLKSDEVOTIE IN HET RECLAMEBLAD

Maurits VAN LIEDEKERKE

Over het spanningsveld tussen volksdevotie en christelijk geloof werd reeds uitgebreid gepubliceerd, bij voorkeur geleerde traktaten door leken nauwelijks te pruimen. Dat ondervonden ook wij tijdens onze zoektocht naar verklaringen voor het gebruik van noveenadvertenties in reclamebladen. De mode komt ook in onze regio voor.

Om ons artikel te stofferen, onderzochten wij drie huis-aan-huisbladen die in onze regio besteld worden (1). Na vergelijking van de teksten gingen wij te rade bij niet minder dan vijf theologisch geschoolden of dito instellingen. Onder hen een hoogleraar kerkelijk recht (KU Leuven), een theoloog op rust, het Katholiek Documentatie Centrum (KU Nijmegen), de persdienst van het Aartsbisdom Mechelen en een gewezen hoogleraar theologie. Op deze laatste na, gaf niemand thuis.

In een latere fase van ons onderzoek bezorgde zuster Renild Soumillion van de zusters clarissen te Kessel-Lo, ons informatie over de plaats die de heilige Clara in de Zuid-Nederlandse volkscultuur inneemt (2).

Ernest Henau was hoogleraar theologie (KU Nijmegen) en is huidig directeur van KTRO, de Vlaamse katholieke televisie- en radio-omroep. Hij bezorgde ons de bijgewerkte tekst van zijn lezing *Volksreligiositeit: een levende werkelijkheid* en het hoofdstuk *Volksreligiositeit en christelijk geloof* uit zijn boek *Zaaien in asfalt* (3).

Daarin schrijft Henau: “In een cultuur die sterk getekend is door het rationalisme van de Verlichting en het vooruitgangdenken van de negentiende eeuw, was er, zo dacht men althans, geen plaats meer voor een bepaald soort religiositeit, die men afdeed als een overjarige vorm van superstitie en magie, voortspruitend uit een achterhaalde

- (1) Gedurende zes maanden werden drie huis-aan-bladen onderzocht: *Het Pajottenland* (Gooik), *De Streekrant* (Halle), *Passe-partout* (St.-Laureins-Berchem).
- (2) *Clara in de Nederlanden*. Uitgave bij de gelijknamige tentoonstelling in het Museum voor Religieuze Kunst. Uden 1994.
- (3) *Volksreligiositeit rond Maria*. Studiedag georganiseerd door de stuurgroep *Volkskunde* voor Belgisch- en Nederlands-Limburg. Hasselt 1996.